

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Antep Polis Teşkilatı'nın Kuruluşu ve Gelişimi

The Foundation and Development of Antep Police Organization

Yasin KOZAK^{a*}

^aDr., Kahramanmaraş / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0003-2545-0000

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 18 Ağustos 2020

Kabul tarihi: 5 Nisan 2021

Anahtar Kelimeler:

Antep,
Antep Polis Teşkilatı,
Polis

ARTICLE INFO

Article History:

Received August 18, 2020

Accepted April 5, 2021

Keywords:

Antep,
The Antep Police Organization,
Police

ÖZ

Halep vilayeti, Osmanlı taşrasında ilk polis teşkilatı kurulan vilayetlerden biridir. Vilayette ilk polis teşkilatı 1879 yılında ihdas edilmiştir. Halep vilayetine bağlı bir kaza olan Antep'te ilk polis görevlendirmesinin ne zaman yapıldığını ve Antep polis teşkilatının hangi tarihten itibaren gelişme göstermeye başladığını ortaya çıkarmak amacıyla bu çalışma hazırlanmıştır. Bu amaçla Halep vilayet salnameleri, arşivler ve literatür eserleri incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Ayrıca çalışmada Osmanlı Zabtiye Nezareti bütçesine ayrılan payın Halep dolayısıyla da Antep polis teşkilatının gelişimine etkisinin olup olmadığı da ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

Aleppo province is one of the provinces where the first police force was established in the Ottoman provinces. Aleppo police organization was established in 1879. This study was prepared in order to reveal when the first police assignment was made in Antep, a district of Aleppo province, and from which date the Antep constabulary began to develop. For this purpose, Aleppo provincial yearbooks, archives and literature works have been examined and evaluated. Also in the study, it has been tried to find out whether the share allocated to the Ottoman Security Ministry budget had an impact on the development of the Antep police organization.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta:Yazy46@gmail.com

EXTENDED ABSTRACT

The Ottoman state provided the internal security and public order through military units until 1845. Police forces were established for the first time in the Ottoman state in 1845, since the desired efficiency could not be obtained from the military units in order to ensure the internal security of the country. This organization, which was short-lived, was soon connected to the Department of Security (Zaptiye Mûşiriyeti) which was established in 1846. Mûşiriyet both started to work on legislation related to internal security, and it took the security of İstanbul directly to its own administration. The security of the provinces, on the other hand, would be ensured by Zaptieh troops established under the command of the local administrators. For this purpose, Zaptiye Institution was established in 26 administrative units in the provinces between 1846 and 1869. In the meantime, in 1867, Inspectorates, which were affiliated to Asakir-i zaptiye, were established to assist Asakir-i zaptiye. Thus, the Ottoman State tried to ensure internal security through these two organizations. However, when the expected efficiency could not be obtained from both of them, the Ottoman police organization was established for the second time in 1879.

The Ottoman police organization was established in 1879, first in İstanbul and Aleppo, then in other provinces. The Aleppo Police Organization was first founded within the military units and then independently. The Aleppo police organization was first established in the sanjaks of Marash Urfa and Zor, other than the center of Aleppo. The Aleppo police organization, which developed over time, was established in the other districts, especially in Antep. The most important source related to the Aleppo police organization is the Aleppo province salname.

According to the Aleppo salnames published earlier, in the article entitled The foundation of the Marash police force, it was revealed when the police force was established in the central Aleppo province, sanjaks of Marash, Urfa and Zor. But it was not determined when the Antep police force, one of the important administrative units of Aleppo province, was established. With this study, this deficiency is filled. Aleppo province salnames were first examined in order to reveal when the Antep police force was established and what kind of development process it was following. Later, investigations and researches were carried out on the police forces of Aleppo and Antep in the Ottoman Archive, which was attached to the State Archives. Later on, the data obtained by scanning literature works on this subject was written both chronologically and in connection with each other.

As a result of the studies, it was revealed that the first police organization was established in 1884 in Antep. Osman Efendi, who served as a policeman in Antep from 1884 to 1889, fulfilled his duty there under the Order of the Bidayet Court. In addition to his position in the Bidayet Court, Polis Osman Efendi also served as deputy prosecutor in the said court in 1887. Police Osman Efendi's duty under the orders of the Antep Bidayet Court and his duty as a deputy prosecutor for one year are important issues in terms of both Ottoman police history and Antep police history.

While only one policeman was working in Antep between 1884-1895, after that date, more than one policeman started to work. Therefore, the number of police officers working in Antep started to increase since 1896. The first police chief in Antep was assigned in 1896. Since 1899, four police officers have generally served in Antep. It is seen that the police chief is in the rank of second commissioner as the highest police chief in Antep. Since 1905, two police chiefs started to work in Antep. From 1896 to 1908, Muslim policemen served in Antep, except for 1899. In 1906, the number of Antep police reached the highest level, reaching six.

Not all policemen who worked in Antep between 1896-1908 were assigned from Antep at the same time. All police officers who served in Antep between 1896 and 1908 were not assigned to the other administrative units of Aleppo from Antep at the same time. Sometimes, at least one experienced police chief and sometimes a police officer left in Antep, the remaining officers were appointed from Antep. Thus, it was tried to prevent any weakness in the security and order of Antep.

As a result, with this study, both the Antep police force was introduced as an internal security unit and this part of the local history of Antep was illuminated. Hereupon, it is hoped that it will set an example for the researchers who will work on the Antep Gendarmerie.

Giriş

Devletler, tarihten günümüze güvenliklerini farklı isimler altında kurmuş oldukları çeşitli teşkilatlarla sağlamaya çalıştı. Tarihte kurulmuş Türk devletlerinden Göktürkler “Börüler”, Karahanlılar “Kapucubaşları-Şahneler”, Anadolu Selçuklular ise “Serleşkerler-Subaşılar” adı verilen birimler ile ülkelerinin iç güvenliğini sağlamak için çaba sarf etti. Osmanlı Devleti’nde iç güvenlik, 1826 yılına kadar Yeniçeri ocağına bağlı bostancıbaşı, asesbaşı, çavuşbaşı, böcekbaşılar tarafından sağlandı. Ocak kaldırıldıktan sonra ise ülke içi asayiş, ocağın kaldırılmasından sonra kurulan Asakir-i Zabtiye Teşkilatı ile sağlanmaya çalışıldı (Alyot, 1947, s. 10-20; Okçabol, 2016, s. 26-27; Şahin, 2004, s. 177).

Kıta Avrupa’sında ve İngiltere’de kurulmuş olan devletler ise iç güvenliklerini, polis teşkilatı kuruluncaya kadar farklı birimlerce sağladı. 1667 yılında Fransa’da, 1714 yılında da İngiltere’de iç güvenliği sağlamak amacıyla polis¹ teşkilatı ihdas edildi (Özel, 2019, s. 12-13). İngiltere’de yaşanan sanayileşme, kırsaldan kente göçü artırdığı gibi kentlerde yoksulluk, ahlaki çöküntü ve asayişsizliği de beraberinde getirdi. Sosyo-ekonomik yapıdaki bu dönüşümün gündelik yaşama yansması İngiltere’de polis teşkilatının gelişmesini beraberinde getirdi ve 1829 yılında Londra Metropolitan Polisi kuruldu. Bu tarih, aynı zamanda İngiltere’de modern anlamda polis teşkilatının kurulduğu yıl olarak kabul edilir (Subaşı, 2018, s. 121.) Fransa’da ise 1667 yılında ihdas edilen polis teşkilatı Fransız İhtilali sonrası lağvedildi (Denis, 2009, s. 118-124), bunun yerine başta Paris olmak üzere Fransa’da tekrardan polis teşkilatı ihdas edilmeye başlandı. 1789’dan sonra yapılan çalışmalar neticesinde Fransa polis teşkilatında ilerlemeler sağlandı. 1848 yılına gelindiğinde Fransız polis sayısı 5000’e yükseldi. Bu sayı ilerleyen yıllarda 16000’lere kadar çıktı (Özel, 2019, s. 15).

Osmanlı mülkiyesinin birçok noktasında, 1839’dan sonra Fransa örnek alınarak yeni kurumlar meydana getirildi. Bunlardan biri de polis teşkilatıdır. Osmanlı’da polis teşkilatı ihdas edilmeden önce iç güvenlik, Osmanlı askeri yapılanması içinde yer alan birimler tarafından sağlanmaktaydı. Fakat 1845 yılına gelindiğinde, sefaretlerin ve yabancı tüccarların yoğun olarak bulunduğu ve asayişe müessir olayların diğer bölgelere göre sık yaşandığı Galata-Beyoğlu bölgesinde, Polis Meclisi kuruldu. Meclis, yedi kişiden oluşacak ve Tophane Müşiriyetine bağlı olarak görev ifa edecekti. Polis meclisi, ilk olarak çalışma esasları ve yetkilerini düzenleyen bir nizamname hazırladı (BOA, A. {DVNSNMH.d...,11-489; Sönmez, 2005a, s. 262}². Bahse konu nizamname, Hicri (H.) 11 Rebiulevvel 1261/Miladi (M.) 20 Mart 1845 tarihinde sadır olan irade ile yürürlüğe girdi (Birinci, 1999, s. 10; Dağlı ve Pehlivanlı, 1993, s. 36; Türk Tarih Kurumu). Nizamnamenin yayınlanmasıyla Osmanlı Devleti’nde

¹ Polis sözcüğü, kelime kökeni itibarıyla Yunanca olup, Romalılar tarafından Yunancadan alınarak latinceleştirilen “politia” sözcüğünden türetilmiştir. Roma İmparatorluğu’nun çöküşüyle beraber polis terimi de XV. yüzyılda Fransız Burgundian dilinde yeniden ortaya çıkıncaya kadar unutuldu. Polis sözcüğü, tekrar kullanılmaya başlandıktan kısa süre sonra Almanya, İspanya ve İtalya gibi ülkelere yayıldı. Latince “politia” kelimesinden türetilen İngilizce “policy” ve “politics” kelimeleri zaman içinde, “kentte yaşayanların bekası ve refahı, kenti yönetme şekli ve kentin idaresi” anlamlarında kullanıldı (Subaşı, 2018, s. 117). Türk Dil Kurumu sitesinde yer alan Türkçe sözlükte polis; “şehirde kamu düzenini, huzur ve güvenliği sağlayan kuruluş, kolluk, zabıta; bu kuruluşta yer alan görevli, kollukçu” anlamlarında yer almaktadır. (Türk Dil Kurumu)

² Nizamname maddeleri incelendiğinde, maddelerin polise idari görevlerin yanısıra günümüzdeki önleyici polislik görevlerini de yüklediği görülmektedir. Nizamname maddeleri için bkz. BOA, A. {DVNSNMH.d..., 11-489.

isminde “polis” ibaresi bulunan ilk polis teşkilatı³ kurulmuş oldu.⁴ Nizamname, 30 Mart tarihinde bir yazı ile İstanbul’da bulunan elçiliklere gönderildi (Birinci, 1999, s. 10: Tongur, 2016, s. 149). Böylece Osmanlı Devleti’nde, “Polis” isimli yeni zabtiye birimi tesis edildi. Nizamnamenin yayımlanmasından sonra polis meclisi emrinde görevlendirilen kırk altı polisin, görev mahallerinde hırsızlık ve dolandırıcılık konularında yapmış olduğu faaliyetler Takvim-i Vekâyi’de yayımlandı (Sönmez, 2005a, 265; “Vuku’at-ı Gayrı Resmiye”, Takvim-i vekâyi, Def’a 332, 337, 348, Sene 1263; Def’a 420, Sene 1266). Polis meclisine, nizamnamede belirtilen yetki ve sorumlulukların yanısıra nizamnamede yer almayan şüpheliler hakkında gerekli tahkikatı yürütme, belirli dereceye kadarki suçları muhakeme etme ve gerektiğinde tanıkları huzuruna çağırma gibi ek yetkiler verildi. Polis meclisinin ceza tayin yetkisi bulunmamaktaydı. Bu nedenle meclis tarafından hazırlanan söz konusu muhakeme mazbataları, ilk olarak Tophane-i Amire Müşirine, daha sonra da hüküm ve ceza tayini için Meclis-i Vâlâ’ya havale edilecekti (Sönmez, 2005a, 264-265). Ek yetkilerden polisin/polis meclisinin bu tarihlerde, günümüzdeki adlî polislik vazifelerinden bazılarını da yerine getirdiği ifade edilebilir.

Polis meclisine 17 Eylül 1848 tarihinde yeni bir atama gerçekleştirildi (BOA, İ.DH., 179-9764; Tongur, 2016, 151). 1849 yılına gelindiğinde ise Polis meclisi, Kaptan-ı Deryalığa bağlandı (BOA, C.BH., 29-1376; Tongur, 2016, 151-152). Bu arada 1846 yılında Zabtiye Müşiriyeti kuruldu. Müşiriyet, kendisine bağlı Dersaadet, Beşiktaş ve Üsküdar’ın güvenliğine ilişkin yapısal dönüşümü sağlamayı başaramamıştı. 1845 yılında kurulan polis birimi(teşkilatı) istenilen başarıyı sağlayamadı. Bölgenin güvenliği önceden olduğu gibi nizamiye askerleri yoluyla sağlanmaya devam edildi. Polis meclisi bölgesi, elçiliklerden gelen asayişe müessir olayların daha da arttığı yönündeki şikayetler üzerine 26 Mayıs 1850 tarihinde Zabtiye Müşiriyetine bağlandı (Sönmez, 2005a, 266-269; Tongur, 2016, 153-154). Bu tarihten sonra da Müşiriyet içinde polis ünvanlı güvenlik güçlerinin görev yapmaya devam ettiği görülmektedir (Sönmez, 2005a, 269). Bu anlatılanlardan 1846 yılında kurulan Zabtiye Müşiriyetine kadar varlığını devam ettiren Osman polis teşkilatının, müşiriyet kurulduktan sonra bir süre daha varlığını devam ettirdiği görülmektedir.

Zabtiye Müşirliği, 1846’dan itibaren ülke içinde teşkilatlanmaya başladı. 1869 yılına gelindiğinde ise Osmanlı ülkesinde Edirne, Bosna, Prizren, Selanik, Tuna, Yanya, İşkodra; Aydın, Ankara, Erzurum, Adana, Hüdevendigar, Sivas, Trabzon, Kastamonu, Konya; Bağdat, Cezayir-i Bahri Sefid, Hicaz, Halep, Suriye, Trablusgarp, Girit, Lübnan, Kudüs ve Kıbrıs olmak üzere toplam 26 mülkî-idari birimde Zabtiye Müşirliği ihdas edildi (BOA, ZB, 2-88). 1867 senesinde de Zabtiye Müşiriyetine bağlı olarak kazalarda asayişe sağlamak amacıyla “*Teftiş Memurluğu*” adlı bir birim meydana getirildi ve “*Memurin-i Teftişiyeye Nizamnamesi*” yayımlandı (Alyot, 1947, 177; Düstur, Birinci tertip 1, Cilt (C.) 2, 748; Sağlam, 2010, s. 21). Bununla birlikte Zaptiye askerlerinin mülkî, adlî, askerî görev ve yetkileri konusunda 22 Mayıs 1869 tarihinde de bir talimatname çıkarıldı. Bu talimattan 21 gün sonra 14 Haziran’da çıkarılan Asâkir-i Zabtiye Nizâmnamesi’yle de İstanbul’da yeni bir düzenleme yapıldı. Taşrada ise her

³“İlk polis teşkilatı” ibaresinde yer alan “teşkilat” tabiri ile Galata-Beyoğlu bölgesinde kurulan polis birimi kastedilmiş olup, yeni kurulan polis biriminin tüm Osmanlı coğrafyasında teşkilatlanması kastedilmemektedir. Osmanlı Polis Teşkilatı ancak 1879 tarihinden sonraki tarihlerde Osmanlı coğrafyasında teşkilatlanmıştır.

⁴ Polis teşkilatının kuruluş günü 10 Nisan olarak kabul edilmiş ve günümüze kadar kutlamalar bu tarihte yapıla gelmiştir. Fakat yukarıda da ifade edildiği gibi yapılan araştırmalar sonucunda polis teşkilatının kuruluş tarihinin 20 Mart 1845 olduğu ortaya çıkmıştır.

vilâyetin süvari ve piyade zaptiye askerleri, zaptiye alayına dönüştürüldü. Ayrıca, sancaklarda taburlar, kazalarda ise bölükler teşkil edilmesi hususunda karar kılındı (Özcan, 2013, s. 129).

XIX. yüzyılın son çeyreğine doğru Osmanlı Devleti'nin ekonomik durumunda meydana gelen olumsuz gelişmeler, zabtiye personelinin maaşlarını alamamasını beraberinde getirdi. Bu durum, özellikle Rumeli ve Balkan bölgelerinde iç güvenliği sağlamak için görev ifa eden zabtiye teşkilatının çalışma düzenine olumsuz etki ettiği gibi Avrupa Devletlerinin iç güvenliğe ilişkin yakınmalarını artırdı. Osmanlı Devleti, olası bir müdahale endişesi ile 21 Şubat 1876 tarihinde vilayet valilerine, iç güvenliği sağlamakla görevli zabita sisteminde yeni düzenlemelere gitmeleri tavsiyesinde bulundu (Sönmez, 2007, s. 2861).

Osmanlı idarecilerinin gönderdiği bu tavsiyeden, valilerden iç güvenliği sağlayan kuruluşları revize etmeleri ya da tamamen yeni bir teşkilat kurulmasını istedikleri sonucu çıkarılabilir. İç güvenlik sağlandığı takdirde hem Rusya ve Avrupalı Devletlerin, ilerleyen dönemde iç güvenliği bahane ederek Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahil olma gerekçeleri ya ortadan kalkmış ya da en aza inmiş olacak hem de merkezi otoritenin ülkenin en ücra köşesine kadar yaygınlaşması da sağlanmış olacaktı. Lakin, ülkede bu işi gerçekleştirebilecek bir eğitim kurumu veya kuruluş olmadığı gibi bu işten anlayan bir kadro da mevcut değildi. Bunun üzerine Avrupa'dan uzman subaylar getirilmesi kararlaştırıldı. Bu doğrultuda 1877 yılının başlarında İngiltere'den Baker Paşa, İstanbul'a davet edildi ve kendisinden iç güvenliğin aksayan yönleriyle ilgili bir rapor tanzim etmesi istendi (Dikici, 2006, s. 19; Sönmez, 2007, s. 2861). Baker Paşa, raporu 21 Mart 1877 tarihinde Sadarete sundu (BOA, Y.EE, 112-20; Sönmez, 2009, 167).

Söz konusu raporun *Polisin Vezâifine Dairdir* başlıklı bölümünde Baker Paşa, polisin tertip ve teşkili amacıyla İngiltere ve Fransa polis usulüne vakıf bir zabıt ile beş serçavuşun getirilmesi önerisinde bulundu (Sönmez, 2009, 170).

Raporun sunumundan sonra iç güvenliği temin için Baker Paşa'nın başkanlığında bir heyet oluşturuldu ve çalışmalara başladı (Sönmez, 2009, s. 170). Bu arada 1879 yılında Halep mevki komutanı Ömer Şevki Paşa başkanlığında Halep vilayeti asakir-i zabtiyesinde düzenlemelerde bulunmak üzere bir heyet meydana getirildi. Ömer Şevki Paşa başkanlığındaki heyetin yapmış olduğu çalışmalar sonucu Halep asakir-i zabtiyesi; jandarma, polis ve gardiyan olarak yeniden tertip edildi. Bu konudaki yeni düzenlemeleri gösterir çizelge de heyet tarafından merkeze gönderildi. Söz konusu çizelgedeki yeni yapılanma 25 Ağustos'ta padişah iradesi ile onaylandı. Böylece Halep vilayet merkezi ile Maraş, Urfa ve Zor sancakları askeri teşkilatı içinde, askeri rütbe ve terimlerin kullanıldığı "jandarma", "polis" ve "gardiyan" şeklinde isimlendirilen yeni bir yapılanmaya gidildi (BOA, I..MMS., 63-2988). Bir başka ifade ile Halep vilayeti ve buraya bağlı sancaklarda polis teşkilatı ihdas edilmiş oldu. İlerleyen tarihlerde mezkûr vilayet ve bağlı birimlerde boşalan polis kadrolarına atamalar heyet önünde yapılan imtihan ile gerçekleşirken kazalarda ise polis atamaları bağlı bulunulan mutasarrıflık vasıtası ile vilayete ve vilayet aracılığı ile de zabtiye nezaretine arz edilerek atama gerçekleşti (Özlu, 2015, s. 635).

Baker Paşa'nın başkanlığındaki heyet tarafından Jandarma teşkilatının kuruluşu ile ilgili çalışmalar henüz tamamlanmamışken Sait Paşa tarafından, 19 Kasım 1879 tarihinde Seraskerliğe bir tezkere gönderildi. Dört maddelik bu tezkere ile zaptiye hizmetleri yeniden düzenlendi. Söz konusu tezkerede; asâkir-i zabtiye'nin, jandarma usulüne göre düzenlenmesi ve bir jandarma nizamnamesinin hazırlanması, jandarma nizamnamesi hazırlanincaya dek vilayetlerin her türlü güvenlik ve asâkir-i zabtiye işlerinin Zabtiye Müşiriyetinden alınarak Seraskerliğe bağlanması, Zaptiye Müşiriyeti'nin sadece İstanbul ve mülhakatının güvenlik işleriyle ilgilenmesi hususları yer almaktaydı. Bu tezkere ile Zabtiye Müşiriyeti ismi Zabtiye

Nezaretine dönüştürülmüş oldu (Sönmez, 2005b, s. 171). Zabtiye Nezareti, sadece İstanbul ile mülhakatının güvenlik işleriyle ilgilenmeye başladı.

Zabtiye Nezareti kurulduktan sonra hem başkentte hem de taşrada polis teşkilatları⁵ ihdas edilmeye başlandı (Jandarma Genel Komutanlığı, 2002, s. 144; Şahin, 2004, s.125). Osmanlı polis teşkilatının iş ve işlemlerini yürütmeye başlayan Zabtiye Nezareti'ne ayrılan bütçede, 1879 yılından itibaren zamanla artışlar yaşandı (Kozak, 2020, s. 289). Vilayetlerin durumuna göre vilayet polis teşkilatlarının başında rütbeli personel olarak bazen serkomiserler bazen de birinci, ikinci ve üçüncü komiserler görev yaptı. Bunun dışında polis neferleri de merkezde ve taşrada görevlendirildi (Ergin, 1977, s. 1178).

Zabtiye Nezareti ile Jandarma teşkilatının merkez ve taşrada örgütlenebilmesi için de bahse konu birimlere bütçeden belli miktarda pay ayrılmaya başlandı. 1882-83 ve 1883-84 yıllarında Zabtiye Nezaretiyle Jandarma Teşkilatına merkezi bütçeden ortak olarak pay ayrılırken (Güran, tarihsiz, s. 104-106); 1884'ten itibaren sadece Zabtiye Nezareti'ne pay ayrılmaya başlanmıştır. 1884 yılında merkezi bütçeden Zabtiye Nezareti'ne ayrılan miktar 110.000 kuruştur (Güran, tarihsiz, s. 110). Zabtiye Nezareti'ne, merkezi bütçeden ayrılan payın çok düşük seviyede kalmasının sebepleri arasında; polis yapılanmasının henüz taşrada tam olarak teşkilatlanmaması ve bu yapılanmanın bazı vilayetlerde hala askeri birimler içinde teşkil olunması gösterilebilir.

1885 yılı itibarıyla İstanbul dışında Osmanlı polis teşkilatının bulunduğu vilayet, sancak ve mutasarrıflar ile buralardaki polis mevcudları aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 1: 1885 yılında Osmanlı vilayetlerindeki polis mevcudunu gösterir tablo (Gören, 2018, s. 71-84)⁶.

Vilayet isimleri	Polis Sayıları		Toplam
	Amir	Nefer	
Edirne	24	103	127
Selanik	24	103	127
Kosova	7	30	37
Manastır	7	30	37
Işkodra	3	10	13
Yanya	9	35	44
Trablusgarp	3	10	13
Cezayir-i Bahri Sefid	10	40	50
Beyrut	9	42	51
Suriye	24	50	74
Halep	5	20	25
Bağdat	3	10	13
Basra	2	10	12
Musul	1	5	6

⁵ Osmanlı Devleti'nde I. Meşrutiyet'in ilanı ile kurulan ilk hükümet programında, Avrupa'daki polis teşkilatları düzeyinde bir polis teşkilatı kurulması yer almaktaydı (Dikici, 2006, s. 19). Fakat 1879 yılından itibaren yukarıda ifade edildiği gibi gerek Halep vilayetinde gerekse Zabtiye Nezareti kurulduktan sonra İstanbul'da polis teşkilatı kuruldu. 1881'e gelindiğinde başkent; İstanbul, Beyoğlu, Üsküdar Polis Müdürlükleri ile Beşiktaş polis memurluğu adı altında dört polis dairesine ayrılmış olup her polis dairesi de merkezlere bölündü. Her polis dairesi bir polis müdürü tarafından her polis merkezi de serkomiser tarafından yönetilmeye başlandı (Jandarma Genel Komutanlığı, 2002, s. 144; Şahin, 2004, s.125).

⁶ Osmanlı taşrasındaki vilayetlerin polis sayıları gösterildiği için tabloda İstanbul polis sayısı ile ilgili bilgiye yer verilmemiştir. Ayrıca Gören'e ait eserde 1885 yılında Bolu sancağına ait polis sayılarını gösterir bilgi bulunmamaktadır (Gören, 2018, s. 82). Bu nedenle listede Bolu sancağı polis sayısı gösterilmemiştir.

Yemen	2	10	12
Hicaz	2	5	7
Diyarbakır	3	15	18
Bitlis	2	5	7
Trabzon	5	20	25
Van	1	5	6
Aydın (İzmir)	24	100	124
Sivas	1	5	6
Hüdavendigar	5	20	25
Karesi	5	20	25
Ma'muretülaziz	1	5	6
Konya	2	5	7
Kastamonu	2	10	12
Adana	3	10	13
Erzurum	4	10	14
Ankara	1	5	6
Sancak isimleri			
Biga	1	8	9
Bingazi	1	5	6
Çatalca	1	3	4
İzmit	1	4	5
Serfice	2	10	12
Zor	1	3	4
Mutasarrıflık İsimleri			
Kudüs	4	15	19
Toplam	205	796	1001

Tabloya bakıldığında 1885 yılında taşrada toplam otuz vilayet, altı doğrudan merkeze bağlı sancak ve bir mutasarrıflıkta polis yapılanmasının ihdas edildiği ve toplam polis mevcudunun 1001 olduğu görülmektedir. 1885 yılı itibarıyla Halep vilayeti polis sayısının, beş polis amiri ve yirmi polis neferi olmak üzere toplam yirmi beş olduğu tablodan anlaşılmaktadır. Yine tablodan bu tarih itibarıyla Osmanlı Devleti'nin imkânlar ölçüsünde hemen hemen bütün mülki-idari birimlerinde polis görevlendirdiği anlaşılmaktadır.

1887 yılına gelindiğinde ise merkezi bütçeden Zabtiye Nezaretine ayrılan pay, 13.271.080 kuruşa yükseltildi. Bu yükselişte 1885 yılı itibarı ile otuz yedi idari birimde polis teşkilatının var olması da etkili olduğu söylenebilir. 1887-1892 yılları arasında Zabtiye Nezaretine ayrılan pay incelendiğinde söz konusu payın 13 milyonu aşmadığı görülmektedir (Güran, tarihsiz, s. 112-122). 1893 yılından itibaren Osmanlı Zabtiye Nezaretine ayrılan pay, önceki yıla göre 177.212 kuruş artışla 14 151 264; 1894 yılında 15 168 121; 1896 yılında ise 18 274 348 kuruşa yükseldi (Güran, tarihsiz, s. 126-130).

İstanbul'da 1895 yılında yaşanan Ermeni olaylarının bastırılmasında piyadeden ziyade atlı birliklerin faydası görüldü. Bunun üzerine İstanbul Polis Müdürlüğü emrinde atlı süvari birliği kurulması için çalışmalara başlandı. Konu ile ilgili üst makamlardaki görüşmelerde Seraskerliğe görüş sorulması kararı alındı. Konu ile ilgili Seraskerliğe görüş sorulduğunda Seraskerlikten, polislerden oluşan süvari bir birlik teşkil etmek yerine süvari olarak 151 kişiden oluşan "Süvari Jandarma Bölüğünün" ihdas edilmesi ve buna da Binbaşılardan liyakatli birinin atanmasının daha uygun olacağı bildirildi. Bunun üzerine 5 Kasım 1895 tarihinde "Süvari Jandarma Bölüğü" kuruldu (BOA, İ. ZB.. 1-23). Jandarma süvari bölüğü kurulduktan kısa bir süre sonra İstanbul'da süvari polis birliğinin kurulması için tekrardan Sadarete bir yazı gönderildi. Yapılan görüşmeler ve değerlendirmeler neticesinde 3 Eylül 1896 tarihinde "Süvari Polis Bölüğü" kuruldu ve bölüğe 150 kişilik kadro tahsis edildi (BOA İ. ZB.. 1-39; BOA, Y. MTV. 151-18; Şahin ve Kul, 2005, s. 44). 6 Aralık 1896'da yayımlanan "*Dersaâdet ve Bilâd-ı*

Selasede Asayiş Vazifesiyle Mükellef Olan Nizamiye ve Jandarma Asakir-i Şahanesiyle Polis Memurlarının Suret-i Hareketlerine Dair On Altı Maddelik Talimat” ile polis ve diğer kolluk kuvvetlerinin görevleri sırasında uymaları gereken kurallar belirlendi (Düstur, Birinci tertip, C. 7, s. 114-116; Kozak, 2020, s. 290). Bir başka ifade ile bu talimatla toplumsal olaylar sırasında kolluk kuvvetlerinin müşterek hareketlerini içeren 16 maddelik yasal düzenleme yapılmış oldu. Gerek 1895 gerekse 1896 yılında İstanbul’da çıkan Ermeni olaylarında asker, jandarma ve polis olaylara birlikte müdahale etmişlerdir. 1896 tarihli yasal düzenlemenin yapılmasında, 1895 ve 1896 yıllarında İstanbul’da yaşanan Ermeni olaylarının etkili olduğu ifade edilebilir.

Antep’te İlk Polisler

Antep’in güvenliği Tanzimat’a kadar sancak beyine bağlı timar sahipleri ve yeniçeriler tarafından sağlanmakta idi (Orhan ve Aslan, 2018, s. 335). Tanzimat’tan sonra da Osmanlı Devleti’nde iç güvenlik askeri birimler tarafından sağlandığı düşünülürse, Antep’in güvenliğinin de askeri birimler aracılığıyla sağlandığı ifade edilebilir.

Antep, 1878 yılında kaza statüsündeydi. Kaymakam tarafından yönetilen kazada, naib, müftü ve mal müdürünün yanı sıra belediye, idare, dava meclisleri ile buralarda görevli personeller görev ifa etmekteydiler (Salname-i Vilayet-i Halep, 1295, s. 75). Kazanın nüfusunun önemli bir kısmı Müslümandı. Bunun dışında kazada Hristiyan ve Yahudi nüfus da bulunmaktaydı (Salname-i Vilayet-i Halep, 1295, s. 75). Antep’te 1868’den itibaren Fransızların, 1872’den itibaren de Amerikalıların birer konsoloslukları mevcuttu. Osmanlı coğrafyasında misyonerlik faaliyetlerinde bulunan Amerikan Board Örgütüne bağlı Merkezi Türkiye Misyonu, merkez olarak Antep’i kabul etti (Çabuk, 2013, 128-129)⁷. Merkezî Türkiye Misyonu, 22. yıllık toplantısını 27 Mart 1879 tarihinde Antep’te yaptı (Çabuk, 2018, 48 ve 51). Bu tarihten sonra Antep’te misyonerlik faaliyetleri artmaya başladı. Antep’teki misyonerlik faaliyetlerinde Osmanlı coğrafyasında izlenen yöntem olan gizliden gizliye ve eğitim, sağlık, yardım hususları ön plana çıkarılarak yapılabilmekteydi (Çabuk, 2018, 48). Bu, Antep’te görev ifa eden polisler ile diğer kolluk kuvvetleri için yeni görevler anlamına da gelmekteydi.

1881/1882 yılında Antep’te jandarma birimi kuruldu (Salname-i Vilayet-i Halep, 1299, s. 94). Bu tarihten sonra Antep’in asayiş ve güvenliğini sağlayan birimler arasına jandarmada dahil oldu.

1879 yılında Halep merkez vilayeti ile Maraş, Urfa ve Zor sancaklarında polis teşkilatı kurulmuş olmasına rağmen Antep’te polis teşkilatı kurulduğuna dair bilgiye rastlanılmadı. 1884 yılına gelindiğinde ise Antep’te Onbaşı rütbesindeki polis⁸ Osman Efendi, Bidayet mahkemesi⁹ emrinde görevlendirildi (Salname-i Vilayet-i Halep, 1302, s.142). Henüz bir polis teşkilatı kurulmamış olsa da Antep’te bu haliyle ilk polis yapılanmasının 1884’e dayandığı ifade edilebilir.

⁷ Amerikan Board Örgütü, Türkiye’yi Batı Türkiye Misyonu, Doğu Türkiye Misyonu, Merkezi Türkiye Misyonu ve Avrupa Türkiye’si şeklinde bölgelere ayırarak bu bölgelerde misyonerlik faaliyetinde bulunmaktaydı (Çabuk, 2013, 128-129).

⁸ Çalışmanın bu bölümünden sonra ikinci komiser, üçüncü komiser rütbesindeki polisler için “polis amiri/polis amirleri” tabiri, “polis neferi, polis memuru” tabirleri yerine de “polis” tabiri kullanılacaktır.

⁹ Osmanlı Devleti’nde, 12 Nisan 1879 tarihli irade-i seniyye ile taşradaki mahkemelerin isimlerinin değiştirilmesi ve deavi meclisleri isminin bidayet mahkemesine dönüştürülmesi kararı alındı (Düstur, Birinci tertip, C. 4, 703-704). Bu değişim taşrada da kısa süre içinde uygulandı. Halep vilayet salnamesi kayıtlarından Antep’te 1881 tarihinde bidayet mahkemesinin var olduğu anlaşılmaktadır. Buradan Antep Bidayet Mahkemesinin 1879-1881 yılları arasında kurulduğu ifade edilebilir.

Tablo 2: 1884-1894 yılları arasında Antep Polis sayıları.

Yıllar	Halep Vilayeti Toplam Polis Sayısı			Antep Merkez Polis Teşkilatı ve Polis Sayısı									T o p l a m
	Amir	Nefer	Toplam	Polis Yüzbaşısı/Müdürü	Ser/komiser	Komiser-i Sani	Komiser-i Salis	Polis Çavuşu	Polis onbaşı	Polis	Nefer		
1884	1	80	81						1			1	
1885	5	13	18							1		1	
1887	4	16	20							1		1	
1888	5	19	24							1		1	
1889	5	17	22							1		1	
1890	5	20	25							1		1	
1891	5	20	25							1		1	
1892	5	20	25							1		1	
1894	5	19	24							1		1	

1884 ile 1894 yılları arasında Halep vilayet salnameleri esas alınarak hazırlanan yukarıdaki tablodan hareketle 1884 yılından 1894 yılına kadar Antep'te görevli polis mevcudunun bir olduğu görülmektedir (Eroğlu ve Babuçoğlu, 2012, s. 319; Salname-i Vilayet-i Halep, 1302, s.142; 1303, s.143; 1305, s.142; 1306¹⁰, s.123; 1307, s.114; 1308, s.101; 1309, s.73.; 1310, s.136; 1312, s.147). 1884'ten 1889'a kadar Antep'te Osman isimli polis görev yaptı. 1884 yılı itibarı ile polis teşkilatında onbaşı rütbesi kaldırıldı (Şahin, 2013, s. 56). Bu nedenle 1885 ve sonraki yıllarda Polis Osman için artık bu rütbe kullanılmadı. Polis Osman, 1884, 1885 ve 1887 yıllarında Bidayet mahkemesi emrinde adli zabıta¹¹ (polis-kolluk) olarak görev ifa etti (Düstur, Birinci tertip, C. 4, s. 140). Polis Osman, Antep Bidayet Mahkemesindeki

¹⁰ “Osmanlı Vilayet Salmelerinde Halep” adlı eserde Antep'te ilk polis memurunun 1888 yılında görevlendirildiği bilgisi yer almaktadır (Eroğlu ve Babuçoğlu, 2012, s. 319). Ama yapılan araştırmalarda Antep'te ilk polise 1884 yılında rastlanıldığı bu çalışmayla ortaya çıkmaktadır.

¹¹ 24 Haziran 1879 tarihinde yayınlanan Geçici Usul-ü Muhakemat-ı Cezaiye Kanunu'nun 5. faslında da “Müddei Umumilere Yardım Edecek Adliye Zabıta Memurları” beyanı başlıklı bölümde, kaymakam ve müdürler, ihtiyar meclisleri reisleri, zabtiye zabıtanı, teftiş memurları memuriyetleri dahilinde meydana gelen suçlarla ilgili ihbarı kabul etmeye mecburdurlar.” ibaresinden söz konusu görevde bulunan kişilerin müdde-i umumiye yardım edecek kişilerden olduğu anlaşılmaktadır (Düstur, Birinci tertip, C. 4, s. 140). 1879 yılında asakir-i zabtiye daha sonra da teftiş memurlukları kaldırılmıştır. Bunların şehir merkezlerindeki görevlerini yürütmek üzere kurulan polisler de müdde-i umumilere yardımcı kuvvet olarak görevlerini yerine getirmeye devam etmişlerdir.

görevinin yanı sıra 1887 yılında söz konusu mahkemede müdde-i umumi muavini(savcı vekili)¹² olarak da görev yaptı (Salname-i Vilayet-i Halep, 1305, s.142).

1890 yılında Osman'ın yerine Yunus isimli polisin, 1891 yılında Hafız Osman, 1892-1894 yılları arasında ise Osman'ın Antep'te polis olarak görevlendirildi. 1884-1894 yılları arasında Antep'e bağlı mülkî-idari birimlerde herhangi bir polisin görevli olmadığı da yine tablodan anlaşılmaktadır (Salname-i Vilayet-i Halep, 1308, s.101; 1309, s.73; 1310, s.136; 1312, s.147).

Antep Polis Teşkilatının Gelişimi

Antep polis teşkilatında 1896 yılından itibaren önceki yıllara göre artışlar yaşandığı için Antep polis teşkilatının gelişmeye başladığı yıl olarak bu tarih esas alınmıştır. Aşağıdaki tablo konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Tablo 3: 1895-1908 yılları arası Antep Polis mevcudu.

Yıllar	Halep Vilayeti Toplam Polis Sayısı			Antep Merkez Polis Teşkilatı ve Polis Sayısı							
	Amir	Nefer	Toplam	Merkez						Polis	Toplam
				Polis Müdürü	Serkomiser (Açıktan)	Komiser	Komiser-i Sani(Açıktan)	Komiser-i Salis(Açıktan)	Polis		
1895	5	19	24						1	1	
1896	6	23	29					1	3	4	
1897	6	30	36					1	2	3	
1898	7	29	36					1	4	5	
1899	11	29	40					2	2	4	
1900	11	27	38					1	2	3	
1901	13	38	51				1		3	4	

¹² Müddeiumumi: mahkemede umumun hukukunu korumakla vazifeli kimse, Savcı. (Doğan, 1994, s. 573.; Türk Dil Kurumu) Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hüseyin Galib, *Kamus-u Hukuk*, İstanbul 1305, s. 216-217. Osmanlı Devleti'nde müdde-i umulilik 1879 tarihli Teşkilat-ı Mehakim Kanunuyla kurulmuş ve görevleri belirlenmişti (Demirel, 2010, s. 245). 24 Hazira 1879 tarihinde yayımlanan Geçici Usul-ü Muhakemat-ı Cezaiye Kanunu'nun 2. kısmında yer alan "Bidayet Mahkemeleri Müdde-i Umumileriyle Muavinlerinin Zabıta-i Adliyyeye Mütcellik Vazifeleri Beyanındadır" başlıklı bölümü yer almaktadır (Düstur, Birinci tertip, C. 4, s. 135). Söz konusu bölüm başlığından müdde-i umum muavinlerinin bidayet mahkemelerinde görevli olduğu anlaşılmaktadır. 1879 yılından sonra birçok kaza bidayet mahkemesinde müdde-i umumi muavinliği görevini, ek görev olarak polisler yürütmüşlerdir (Demirel, 2010, s. 246). Osmanlı Devleti'nde iş yükünün fazla olduğu bazı mahkemelerde müdde-i umumilere yeteri kadar muavinleri bulunmaktaydı. Muavinlerin görevi arasında amirlerin emrini yerine getirme ve sorumlu oldukları hususların hepsini icra etmek bulunmaktadır (Hüseyin Galib, 1307, s. 23).

1902	13	36	49				1		3	4
1903	23	42	65					1	3	4
1904	25	41	66					1	3	4
1905	26	41	67				1	1	2	4
1906	29	38	67				1	2	3	6
1908	29	32	61				1	1	2	4

1895 yılına ait Halep salnamesinde Halep vilayetinde beş polis amiri ve on dokuz polis olmak üzere toplam yirmi dört polis istihdam edilmiştir. Söz konusu on dokuz polisten biri de Antep'te görevlidir. Bu tarihte Antep'te görevli polis Yunus Efendi, aynı zaman da İftihar Madalyası¹³ sahibidir (Eroğlu ve Babuçoğlu, 2012, s. 319; Salname-i Vilayet-i Halep, 1313, s. 131). Zabtiye Nezaretinden Dâhiliye Nezaretine gönderilen 27 Kasım 1895 tarihli yazıda Halep vilayetinin polis talebi dile getirildikten sonra Antep'te asayişin sağlanması ve polisiye işlemlerin yürütülebilmesi için bir komiser ile dört polisin görevlendirilmesi gerektiği, ancak Halep'te yeterince polis mevcudu olmadığından buradan Antep'e geçici olarak polis görevlendirmesinin yapılamadığı gerekçesi ile Antep'te istihdam edilmek üzere Halep vilayeti aracılığıyla polis talebi dile getirildi (BOA, DH.TMIK.S., 11-81). 2 Aralık 1895 tarihinde bu defa Halep vilayetinden Dâhiliye Nezaretine gönderilen telgrafta 1895 yılı itibarıyla Halep vilayet merkezinde dört komiser ve on üç polis, diğer idari birimlerde ise bir komiser ile yedi polisin görevli olduğu ifade edildi. Telgrafta, Halep'e iki liva(sancak) ile 20 kazanın bağlı olduğu, 150 bin nüfusu olan Halep şehrinin emniyet ve asayişinin on yedi personel ile sağlanamayacağı, Maraş için geçici olarak dört polisin görevlendirilmesine Zabtiye Nezareti tarafından izin verildiği beyan edildi. Söz konusu telgrafın devamında, 1895 yılı itibarıyla 60 bin nüfusa sahip Antep'te de bir polisin görevli olduğu, Halep'e bağlı bazı kazalarda ise hiç polisin bulunmadığı dile getirildi. Telgrafın son kısmında ise genel olarak Halep vilayetinde asayişin sağlanması için en az beş komiserle yirmi beş polisin acilen istihdam edilmesi gerektiği bunun için ya merkezden atama yapılması ya da Halep vilayeti tarafından polis alımına müsaade edilmesi talep edildi (BOA, DH. TMIK.M., 1-52). Halep vilayetinden merkeze gönderilen yazıda yer alan polis sayısı, Halep vilayet salnamesindeki polis sayısından bir eksik ifade edilmiştir. Ayrıca Antep'in nüfusunun 60 bin olduğu da vurgulanarak bir polis ile buranın asayişinin sağlanmasına yönelik herhangi bir çalışma yapılamayacağı da ifade edilmiştir.

Anadolu'da 1895 yılında yirmi dört farklı mülkî-idari birimde Ermeni isyanı çıktı (Çabuk, 2013, s. 48). Ermeni isyanı çıkan mülkî-idari birimlerden biri de Antep Kazası idi. 16 Kasım 1895 tarihinde Antep'te çıkan Ermeni isyanında, Antep Amerikan Kolej Müdürü Fuller, doktoru Shepard ve arkadaşlardan ele geçirilen mektuplardan, mezkûr kişilerin Ermenileri isyana teşvik ettikleri anlaşıldı (Çabuk, 2013, s. 156 ve 158). Antep'te meydana gelen Ermeni isyanından on altı gün sonra 2 Aralık tarihinde vilayette polis görevlendirilmesi isteğiyle

¹³ 1887 yılında ihdas olunan madalyadır. Bir tarafında arma diğer tarafında ise defne dalı arasında madalya sahibinin ismi ve tarihi yer almaktadır. Bu madalya padişaha sadakat gösterenlere, tarım ve san'atın ilerlemesine çalışanlara, yangın ve sâri hastalık anında devlet ve millete büyük hizmetleri dokunanlara verilmek üzere II. Abdülhamid'in irade-i seniyesiyle altın ve gümüşten olmak üzere çıkarılmıştır. Kırmızı renkli kurdele ile göğsün sol tarafına takılırdı (Artuk, 1980, s. 535; Pakalın, 1983, s. 38).

Halep'ten gönderilen dilekçe üzerine, 13 Aralık'ta vilayette bir komiser ile dört polis görevlendirildi (BOA, A.}MKT.MHM., 648-1).

Halep'e atanan beş polis sonrası 1896 yılında vilayetteki polis amiri sayısı altıya, polis sayısı ise yirmi üç olmak üzere toplam Halep polis mevcudu yirmi dokuza yükseldi. Bu bilgiden 13 Aralık 1895 tarihinde Halep'te görevlendirilen bir komiser ile dört polisin 1896 yılına ait Halep salnamesi polis mevcuduna kaydedildiği anlaşılmaktadır. Halep vilayetindeki bu artış Antep polis sayısına da yansdı ve bir önceki yıla göre Antep polis sayısı %300 artarak dörde yükseldi. 1896 yılında, önceki yıldan farklı olarak Antep'te üçüncü komiser Ahmet Necip Efendi görevlendirildi. Önceki yıl Antep'te görevli polis Yunus'un yerine bu yıl Antep'te polis Osman, Halil ve Rıza Efendilerin istihdam edildiği salname kayıtlarından anlaşılmaktadır (Eroğlu ve Babuçoğlu, 2012, s. 319; Salname-i Vilayet-i Halep, 1314, s. 133). Bu bilgilerden ilk defa bu yıl Antep'te üçüncü komiser rütbesinde bir polis amirinin görevli olduğu ve önceki yıllara göre Antep polis mevcudunda ciddi artış yaşandığı görülmektedir. Antep polis mevcudunun artmasının sebeplerinden birinin belki de en önemlisinin 1895 yılında Antep'te çıkan Ermeni isyanı olduğu ifade edilebilir.

Antep'in güvenliği 1896'dan sonra zaptiye ve polis teşkilatı tarafından sağlanmış, diğer askeri birlikler bütün kazanın güvenliğinden sorumlu tutulmuştur. Olağanüstü durum olduğunda redif taburlarından destek alınmıştır (Orhan ve Aslan, 2018, s. 335).

Halep vilayetinin de bulunduğu on üç vilayet ile dört mutasarrıflığa gönderilen 10 Mart 1897 tarihli yazıda; ıslahat layihasına¹⁴ göre, vilayetlerdeki Müslim ve gayrimüslim polis ve jandarma sayılarının, her vilayetin Müslim ve garimüslim nüfusuna göre Zabtiye Nezareti tarafından belirleneceği belirtildikten sonra üç dört gün içinde Halep vilayetinin de içinde bulunduğu on üç vilayetin, Müslim ve gayrimüslim nüfusunu merkeze bildirilmesi istendi (BOA, DH.TMIK.S., 7-62.).

Bunun üzerine 25 Mart 1897'de Halep vilayetinden Dâhiliye Nezaretine gönderilen telgrafta; ıslahat kararının tatbiki için komisyon teşkil edilmiş ve komisyonun çalışmaları neticesinde Halep vilayetinde gayrimüslim nüfusun Müslüm nüfusa oranının yaklaşık 8/1 oranında olduğu ve bu esasa göre polis mesleğinde gayrimüslim teb'adan dört, jandarma alayında ise yüz seksen üç neferin istihdamının lazım geleceği belirtildi. Yazının devamında 25 Mart itibarıyla jandarma ve polis birimindeki münhal kadrolarda gayrimüslimlerden görevlendirmede bulunmak için gazete yoluyla ilana çıkıldığı fakat jandarma mesleğine müracaat edilmediği ifade edildi. Vilayete bağlı idari birimler ile Duyun-u Umumiyyeden alınan defterlere göre vilayette görevli olan memur ve kâtiplerden bin seksen altısının Müslim, yüz altmış üçünün gayrimüslim olduğu ve bu miktarın belirlenen 8/1 oranından fazla olduğu anlaşılmıştır. Nahiye teşkili için de Halep'e bağlı birimlerden gönderilecek cetvellerin kontrollerinin yapılıp eksiklikleri giderildikten sonra evrakın gönderileceği de ifade edildi (BOA, DH.TMIK.S., 8-3).

¹⁴ Osmanlı Devleti'nde 1895 yılında çıkarılan kanunla Vilayât-i Sitte'de ıslahat yapılmasına karar verildi. Islahat çalışması için komisyon oluşturuldu. Söz konusu komisyonda Anadolu Umum Müfettişi olarak Şakir Paşa'da görevlendirildi. Şakir Paşa 23 Ağustos 1895 tarihinde Dersaadet'ten Anadolu'ya hareket etti ve görev sahası içinde bulunan Erzurum, Sivas, Elazığ vilayetlerini gezdikten sonra Şubat 1897 tarihinde Halep'e geldi. Halep'te yaklaşık 4 ay kaldı. Bu sırada Halep'teki bazı konsoloslar Şakir Paşa'nın görev alanı içinde Halep'in bulunmadığını bu yüzden Halep'ten ayrılması gerektiğini merkeze bildirmeleri üzerine Şakir Paşa, 22 Nisan'da Halep'ten ayrıldı. Bu arada Halep'te bazı çalışmalarda bulundu (Demir Görür, 2018, s. 135).

Halep vilayetinden Zabtiye Nezaretine gönderilen 28 Nisan 1897 tarihli bir başka personel talep yazısında, özetle Halep vilayeti kadrosuna bir serkomiser, üç ikinci ve sekiz üçüncü komiser ile on sekiz polisin ilave edilmesi talep edildi (BOA, DH.TMIK.S., 8-82). 3 Mayıs tarihinde Zabtiye Nezaretinden Dâhiliye Nezaretine gönderilen yazıda, yukarıdaki hususlar tekrar edildikten sonra Antep kazasında bir üçüncü komiserle iki polisin görevlendirilmek istendiğinin anlaşıldığı, sekiz on bin haneli bir şehir olan Antep'e iki polisin yeterli gelmeyeceği bunun için Antep'te görevlendirilecek polis sayısının ikiden dörde çıkarılması ya da Cebel-i Sem'anda istihdam edilecek komiserin yerine Antep'e iki polisin daha tayin edilmesinin uygun olacağı ifade edildi (BOA, DH.TMIK.S., 10-40).

Bu arada Halep vilayet merkezi ile bağlı yerlerde görevli Müslim ve gayrimüslim memurların sayısını gösterir çizelge 10 Haziran tarihinde merkeze gönderildi. Söz konusu listede Halep vilayetinde 1897 tarihi itibarıyla otuz dört Müslim iki gayrimüslim olmak üzere toplam otuz altı polis görevlidir (BOA, DH.TMIK.S., 11-2). Halep'ten merkeze gönderilen Halep polis sayısı ile tablo 3'te bulunan 1897 yılı polis toplamı birbiriyle aynıdır. Merkeze gönderilen yazıda yer alan Halep vilayetinde görevli Corci ve Yufasani(?) isimli iki gayrimüslim polisin Antep'te görevli olmadığı, Halep vilayet salnamesindeki polis isimleri ile merkeze gönderilen yazıdaki isimlerin karşılaştırılmasından anlaşılmaktadır (BOA, DH.TMIK.S., 11-2.; Eroğlu ve Babuçoğlu, 2012, s. 319; Salname-i Vilayet-i Halep, 1315, s. 133;). Ayrıca, daha önceden belirlendiği şekilde Halep'te toplam dört gayrimüslim polisin görevli olması gerektiği ifade edilmesine rağmen 1897 yılı itibarıyla Halep Polis Teşkilatında sadece iki gayrimüslim polisin görevlendirildiği görülmektedir.

Halep vilayetinden merkeze gönderilen 12 Haziran 1897 tarihli kadro talebi ile ilgili yazıya verilen cevabi yazıda, nahiye merkezlerine tayin olunacak polisler nahiyelerde görevlendirilmek zorunda iseler de ıslahat layihasının 16. maddesi gereğince vilayet ve liva ve kaza merkezlerinde bulundurulacak polislerin hemen tertip ve tensikinin yapılması zorunlu olduğundan dolayı bu konuda gereğinin yapılması için Şakir Paşa'nın değerlendirilmesinin telgrafla bildirilmesi istendi (BOA, DH.TMIK.S., 10-40).

Halep vilayetinden 6 Temmuz 1897 tarihinde Dâhiliye Nezaretine gönderilen polis talep yazısında, eğer önceden talep edilen miktarlarda Halep'e polis tayin edilemeyecek ise o zaman sadece kazalarda müdde-i umumi muavini sıfatıyla görev yapacak birer polisin görevlendirilmesi talep edildi (BOA, DH.TMIK.S., 11-81).

Personel talepleri neticesinde Halep vilayeti polis mevcudunun otuz altıya yükseldiği 1897 senesinde, bir önceki yıla göre Antep polis amiri sayısında değişiklik olmamışken, polis sayısı bir kişi azaldı. Bir başka ifade ile 1897 yılı itibarıyla Antep'te üçüncü komiser rütbesinde Mehmet Necati Efendi, polis olarak da Kazım ve Halil Efendiler görevlendirildi (Eroğlu ve Babuçoğlu, 2012, s. 319; Salname-i Vilayet-i Halep, 1315, s. 133). Bir önceki yıla göre Antep polis nefer sayısında bir kişilik azalma olduğu, bir önceki yıldan sadece Halil Efendi'nin Antep'te polis olarak görevine devam ettiği görülmektedir.

1898 yılında Halep vilayetinde yedi polis amiri ile yirmi dokuz polis olmak üzere toplam polis mevcudu otuz altı kişidir (Salname-i Vilayet-i Halep, 1316, s. 136-137). Antep'te 1898 yılında üçüncü komiser olarak Hasan Tahsin Efendi istihdam edildi. Geçen yıl polis olarak Antep'te istihdam edilmiş olan Halil Efendi ile Kazım Efendiler, bu yılda buradaki görevlerine devam ettiler. Ayrıca Antep'e Ömer Reşid ve Yunus isimli iki yeni polis ataması daha yapıldı. Böylece Antep polis amir sayısının nicel olarak bir önceki yıl ile aynı olduğu, polis sayısında ise bir önceki yıla göre %100'lük artış yaşandı ve polis sayısı ikiden dörde yükseldi (Eroğlu ve Babuçoğlu, 2012, s. 319; Salname-i Vilayet-i Halep, 1316, s. 136-137). 28 Nisan 1897 yılında Zabtiye Nezaretinden Dâhiliye Nezaretine gönderilen yazıda Antep'te dört polisin görev

yapması gerektiği ifade edilerek Antep polis mevcuduna yeni polis görevlendirilmesi talep edilmişti. Bu yıl Antep polis mevcudunun dörde yükseldiği dolayısıyla 1897 yılındaki talebin bir yıl sonra gerçekleştiği ifade edilebilir.

Zabtiye Teşkilatına 1899 yılında bütçeden ayrılan pay, 18 milyon 300 bin kuruş civarındadır (Güran, tarihsiz, s. 136). Söz konusu yılda Halep vilayetinde görevli toplam polis amiri sayısı yediden on bire yükselmiş, polis sayısında ise herhangi bir değişiklik olmamıştır (Salname-i Vilayet-i Halep, 1317, s. 139). Bu yıl Antep'te Hacı Mustafa Fahri Efendi ile Halepli Atâ Bey üçüncü komiser olarak; Mehmet Tevfik ve Halepli Corci Efendi de polis olarak görev yaptı (Eroğlu ve Babuçoğlu, 2012, s. 320; Salname-i Vilayet-i Halep, 1317, s. 139). 1899 yılında Antep'te diğer yıllardan farklı olarak ilk defa iki üçüncü komiser görevlendirilmiş dolayısıyla Antep polis amiri sayısı ikiye yükselmiş polis sayısı ise bir önceki yıla göre % 50'lik bir azalmayla ikiye düşmüştür. Bir başka ifade ile Antep'in emniyet, asayiş ve güvenliği toplam dört polis ile tesis edilmeye çalışılmıştır denilebilir. Yine bu yıl ilk defa Antep'te gayrimüslim polis görevlendirildi. 1899 yılı Zabtiye Nezareti bütçesine ayrılan paydaki artış ile aynı yıl Halep vilayeti polis amiri ve Antep polis amiri sayılarında doğru orantılı bir biçimde artışların yaşandığı göze çarpmaktadır.

1900 yılı Halep vilayeti polis amiri sayısı bir önceki yıl ile aynı kalmış, polis sayısı ise bir önceki yıla göre iki kişilik azalarak yirmi yediye düşmüştür. Bu durumda Halep vilayeti toplam polis sayısı otuz sekiz oldu (Salname-i Vilayet-i Halep, 1318, s. 148-149-150). Beşinci Mecîdî nişan¹⁵ sahibi Hacı Mustafa Efendi üçüncü komiser olarak; Halepli Baha Efendi ve Mehmet İzzet Efendiler ise polis olarak 1900 yılında Antep'in huzur ve sükûnunun sağlanmasında görev yaptı. 1899 yılı ile 1900 yılı Antep polis sayıları karşılaştırıldığında bir önceki yıla göre 1900 yılında Antep polis amir sayısında bir kişilik azalma olduğu, polis sayısında ise nicel olarak herhangi bir değişiklik olmadığı fakat Antep'te görevli polislerin değiştiği salname kayıtlarından anlaşılmaktadır. Ayrıca bir önceki yıl Antep'te görevli gayrimüslim polisin bu yıl görevli olmadığı görülmektedir (Eroğlu ve Babuçoğlu, 2012, s. 320; Salname-i Vilayet-i Halep, 1318, s. 149).

Halep vilayetinden 1897-1900 yılları arasında merkeze gönderilen yazılarda Halep vilayetinin stratejik önemi ve bulunduğu coğrafi konum nedeniyle vilayette var olan polis mevcudu ile emniyet ve asayişinin sağlanmasının zor olduğu ifade edildikten sonra vilayete yeni polis görevlendirmelerinin yapılması talep edildi. Bunun üzerine 13 Ekim 1900 tarihinde Halep'e bir ikinci komiser ile on polis tayin edildi (BOA, DH.TMIK.S., 11-81-27).

Halep vilayeti polis kadrosuna 1900 yılında yapılan yeni atamalar sonrası 1901 yılı Halep polis mevcudu toplamda otuz sekizden elli bire yükseldi. Halep polis sayısının artışının Halep amir ve nefer sayılarına yansımaları ise şu şekilde oldu. Bir önceki yıla göre 1901 yılında Halep amir sayısı iki kişilik artış ile on üçe, polis sayısı ise on bir kişilik artış ile elli bire yükseldi (Salname-i Vilayet-i Halep, 1319, s. 152-155). Bu yıl Mustafa Fahri Efendi, Antep'te ilk defa açıktan¹⁶ ikinci komiser rütbesinde görevlendirildi. Bunun dışında geçen yıl Antep'te

¹⁵ Osmanlılarda Batı tarzında ilk nişan, 1852 yılında Mecîdî nişanı olarak ihdas edildi. Bu nişan ihdas edildikten sonra İftihar nişanı lağvedildi. Mecîdî nişan birden beşe kadar sıralanan rütbe ve derecelerden oluşmaktaydı. ... Dördüncü ve Beşinci Mecîdî nişanları göğsün sol tarafına asılırdı. Sahibinin ölümü üzerine de tekrar hazineye iade edilirdi. (Artuk, 2007, s.154-156).

¹⁶ Osmanlı Polis Teşkilatında zaman zaman "açıktan komiserlik" uygulaması tatbik edildi. Polis üçüncü komiseri veya çavuşu-neferi/memuru, girdiği imtihanlarda üçüncü ya da ikinci komiser olmak hakkını kazanmakta fakat bütçe yetersizliğinden/kadrosuzluktan komiser kadrosu verilememekte ama rütbe olarak komiser rütbesine çıkarılmaktadır. Kadro tahsis edildiği vakitte asaleten bahse konu komiserliğe ataması gerçekleşmektedir. Fakat

polis olarak görevli bulunan Baha ve İzzet Efendilerin dışında Ömer Behcet Efendi de Antep'in asayiş ve emniyetinin sağlanmasına katkıda bulunması için görevlendirildi (Eroğlu ve Babuçoğlu, 2012, s. 320; Salname-i Vilayet-i Halep, 1319, s. 154). Bir önceki yıla göre Antep polis amiri sayısında nicel olarak değişiklik olmaz iken bu yıl Antep'te bir üst rütbede bir polis amiri görevlendirilmiş, polis neferi sayısında ise bir kişilik artış yaşanmıştır. Bir başka ifade ile Halep vilayetindeki polis artışı Antep polisine bir kişilik artış olarak yansdı. Yine 1901 yılında Zabtiye Nezaretine merkezi bütçeden ayrılan pay 23.163.256 kuruşa yükseldi (Güran, tarihsiz, s. 140). Zabtiye Nezareti bütçesindeki bu artışında 1901 yılı Halep vilayeti polis mevcudunun artmasında olumlu etkisinin olduğu ifade edilebilir.

1902 yılı Halep polis amiri sayısı bir önceki yıl ile aynıdır. Polis toplam sayısı ise iki kişi azalarak otuz altıya düştü, toplam amir ve polis sayısı da kırk dokuz oldu (Salname-i Vilayet-i Halep, 1320, s. 153-156). Antep'te geçen yıl görev yapan açıktan ikinci komiser Mustafa Fahri Efendi, bu yıl da buradaki görevine devam etti. Baha Efendi ve İzzet Efendi ile Yunan Madalyası¹⁷ sahibi Kilisli Ahmet Efendi, 1902'de Antep'te birlikte görev ifa etti. Antep'te 1902 yılında polis amiri ve polis olarak görev ifa eden sayının bir önceki yıl ile aynı olduğu, sadece geçen yıl Antep'te görevli polis Ömer Behcet Efendi'nin yerine bu yıl Kilisli Ahmet Efendi'nin görevlendirildiği salname kayıtlarından anlaşılmaktadır. 1902 yılında Antep'te polis amiri olarak yine açıktan ikinci komiser rütbesinde bir polis amirinin istihdamına devam edildiği görülmektedir (Eroğlu ve Babuçoğlu, 2012, s. 320; Salname-i Vilayet-i Halep, 1320, s. 155).

Antep'te 1899 yılında üçüncü komiser olarak görev yapan Atâ Bey, Antep'e tekrar 1903'te üçüncü komiser olarak atandı ve burada bir yıl görev yaptı. 1902 yılında Antep'te polis olarak görev yapan Baha ve Kilisli Ahmet Efendilerin yerine 1903 yılında Antep'e, Mehmet ve Talat Efendiler atandı. Mezkûr kişiler geçen yıl Antep'te görevli olan polis İzzet Efendi ile beraber bu yıl görev ifa etti (Eroğlu ve Babuçoğlu, 2012, s. 321; Salname-i Vilayet-i Halep, 1321, s. 157). Bir önceki yıl Antep'te görevli polis amiriyle, polisin ikisi değişmiş 1903 yılında sadece bir polisin önceki yıldan görevine devam ettiği görülmektedir.

1903 yılında Halep toplam polis amir sayısında bir önceki yıla göre neredeyse %50'lik bir artış yaşanmış ve amir sayısı on üçten yirmi üçe, toplam polis sayısı da bir önceki yıla göre altı kişilik artışla kırk ikiye; Halep toplam amir ve polis sayısı ise altmış beşe yükselmiştir (Salname-i Vilayet-i Halep, 1321, s. 156-159). Halep toplam amir ve polis sayısındaki bu artışın Antep polis sayısına nicel olarak yansımadağı Antep polis sayısı toplamının bir önceki yıl ile aynı olduğu tablo 3'ten anlaşılmaktadır. Fakat geçen yıl Antep'te görevli olan açıktan ikinci komiser rütbesindeki polis amirinin yerine daha önceki yıllarda olduğu gibi bu yıl da üçüncü komiser rütbesinde bir amirin görevlendirildiği salname kayıtlarından anlaşılmaktadır.

1904 yılında Halep toplam polis amir sayısı yirmi beş, polis sayısı kırkbir olup toplamı ise altmış altıdır (Salname-i Vilayet-i Halep, 1322, s. 160-162). Altmış altı kişilik Halep vilayeti polis mevcudunun bir polis amiri ile üç polisi olmak üzere toplam dördü Antep'te görevlidir. Geçen yıl Antep'te görevli polis amiri üçüncü komiser Atâ Bey, bu yıl da Antep'te aynı rütbe

bütün açıktan üçüncü komiserlerin asaleten atamaları her zaman gerçekleşmemiş, zaman zaman söz konusu açıktan üçüncü, ikinci komiser olarak görev yapan polislerin açıktan komiserlik atamaları iptal edilerek bir başka polis birliğine tekrar polis çavuşu/memuru-neferi olarak atamasının yapıldığı durumlar da olmuştur (Şahin, 2012a, s. 279 ve 328; Şahin, 2012b, s. 422.; Tunç vd., 2012a, s. 118.; Tunç vd. 2012b, s. 13 ve 123).

¹⁷ II. Abdülhamit devrinde 1897 yılında yapılan Dömeke Meydan Muharebesinde yararlılık gösterenlere II. Abdülhamit'in iradesiyle verilen madalyadır (Artuk, 2003, s. 302; Köksal, 2018, s. 247).

ile görevine devam etti. 1904 yılında Antep'e yeni atanan polis Abdullah Efendi, geçen yıldan beri Antep'te görev yapan polis İzzet ve Talat Efendiler ile beraber Antep'in emniyet ve asayişinin sağlanması için görev yaptı (Eroğlu ve Babuçoğlu, 2012, s. 321; Salname-i Vilayet-i Halep, 1322, s. 161). Dört yıl boyunca Halep polis sayısında meydana gelen artış ya da azalmanın Antep polis sayısına etkisinin olmadığı görülmektedir.

1905 yılına gelindiğinde Antep'in asayiş ve emniyetini sağlamak için Antep'te ikinci komiser rütbesinde Ahmet Ragıp Efendi ile açıktan üçüncü komiser Ziver Efendi; geçen yıldan beri Antep'te görev ifa eden polis Abdullah Efendi ile bu yıl Antep'e atanan Mehmet Kazım Efendi birlikte görev yaptı (Eroğlu ve Babuçoğlu, 2012, s. 321; Salname-i Vilayet-i Halep, 1323, s. 169). Bu yıl uzun aradan sonra Antep'te tekrar iki polis amirinin birlikte görev yaptığı, 1905 yılı Halep toplam amir sayısının bir kişilik artış ile yirmi altıya yükseldiği polis sayısının ise bir önceki yıl ile aynı kaldığı görülmektedir (Salname-i Vilayet-i Halep, 1323, s. 168-171).

Antep'te görevli bulunan polislerden Abdullah Efendi, 1905 yılında vefat etti (BOA, ZB, 426-72). Bunun üzerine Antep polis sayısı bire düştü. Bu arada Halep vilayetine gönderilen 28 Mart 1905 tarih ve 32 numaralı yazıda Halep'te polis olarak görev yapan Corci ve Ukkaş'ın da azledildikleri bildirildi. Bunların yerlerine Mehmet Yasin(?) ve Mustafa polis olarak tayin olunmuş daha sonra Mustafa'da istifa etmiştir. Mustafa'nın istifası üzerine bu defa Abdurrahman¹⁸ ve Mehmet Yasin polis olarak tayin olunmuştur. Polisliğe tayin olunun bu iki kişinin tayin evrakları ile beraber polisliğe tayin olunup sonra istifa eden Mustafa'nın da polisliğe tayin ve istifa evraklarının merkeze gönderilmesi talep olundu (BOA, ZB, 426-29).

Antep'te görevli polis Abdullah Efendi'nin 1905 yılında vefatı sonrası Antep polis sayısı bire düşmüştü. 1906 yılında Antep'e üç yeni polis atandı. Bunlar polis Osman Talat, Abdulkadir ve Bahaeddin Efendilerdir. 1906 yılı Antep'te rütbeli personel olarak ikinci komiser Ahmet Ragıp Efendi ile açıktan üçüncü komiserler Mehmet Mustafa ve Halil Hilmi Efendiler görev yaptı (Eroğlu ve Babuçoğlu, 2012, s. 322; Salname-i Vilayet-i Halep, 1324, s. 156). Bir önceki yıla göre bu yıl, Antep polis yapılanmasında önemli değişimler ve nicel olarak önemli gelişmeler yaşandığı görülmektedir. Zira bu yıl Antep'te ilk defa üç polis amiri birlikte görev yaptığı salname kayıtlarından anlaşılmaktadır.

1906 yılında Halep toplam polis amiri sayısı üç kişilik artışla yirmi dokuza yükseldi. Toplam polis sayısı ise üç kişilik azalmayla otuz sekize geriledi (Salname-i Vilayet-i Halep, 1324, s. 155-158). Halep vilayeti polis amiri sayısındaki artışla doğru orantılı bir biçimde Antep polis amiri sayısında da artış yaşandığı görülmektedir.

1908 yılına gelindiğinde ise Halep polis amiri toplam sayısının bir önceki yıl ile aynı olduğu polis sayısında ise neredeyse %20'lik bir azalmayla otuz ikiye gerilediği görülmektedir (Salname-i Vilayet-i Halep, 1326, Def'a 35, s. 155-158). 1908 yılında Antep'in emniyet ve asayişini toplam iki polis amiri ve iki polis ile sağlanmaya çalışıldı. Söz konusu 1908 yılında Antep'te ikinci komiser Ahmet Ragıp Efendi ile İzzet Efendi'nin açıktan üçüncü komiser olarak görev yaptığı görülmektedir. Bu yıl Antep'te polis olarak Mehmet Rıfat ile Emin Efendi'lerin birlikte görev ifa ettikleri salname kayıtlarından anlaşılmaktadır (Eroğlu ve Babuçoğlu, 2012, s. 322; Salname-i Vilayet-i Halep, 1326, Def'a 35, s. 156). Bir önceki yıl Antep'te ikinci

¹⁸ 1905 yılında Antep'te görevli iki polisten biri olan Abdullah'ın vefat etmesi üzerine Antep polis nefer sayısı 1'e düştü. 1906 yılına gelindiğinde ise 1905 yılında polisliğe alınan Abdurrahman Efendi'nin Antep'e atamasının gerçekleştirildiğine dair bilgi bulunmaktadır (BOA, ZB, 426-29). Fakat gerek 1906 gerekse 1908 tarihli Halep vilayet salnamesinde Antep'te görevli polisler hakkında bakıldığında Abdurrahman isimli polisin Antep'te görevlendirilmediği görülmektedir.

komiser olarak görev yapan Ahmet Ragıp Efendi'nin bu yıl da Antep'te görevine devam ettiği görülmektedir. Polisler ise ilk defa bu yıl Antep'e atanmıştır. Halep vilayeti polis sayısındaki azalmadan Antep polis yapılanması da etkilenmiş ve Antep polis sayısı önceki yıla göre bir kişi azalmıştır.

Birinci Dünya Şavaşı'nın ilk yıllarında Antep'te Merkez, Suburcu, Akyol, Kozanlı, Hamidiye, Şehreküstü ve Kürktepe Karakolu olmak üzere toplamda yedi adet karakol vardı. Bu karakolların her biri farklı mahallelere bakmakta idi (Orhan ve Aslan, 2018, s. 336-337). Mezkûr tarih itibarı ile Antep polis mevcudu ise toplam yirmi altı idi (Orhan ve Aslan, 2018, s. 338).

Sonuç

Halep, Urfa, Maraş ve Zor'da askeri birime bağlı olarak da olsa "polis" ibaresinin geçtiği ilk polis örgütlenmesi 1879 yılında teşkil olundu. Antep'te ise ilk polis yapılanmasına 1884 yılında rastlanıldı. Söz konusu yılda Antep'te görevlendirilen polis Osman, Antep Bidayet Mahkemesi emrinde görevlendirildi. Osmanlı Devleti'nde 1879 yılında polis teşkilatının kurulduğu göz önüne alındığında daha henüz tüm Osmanlı coğrafyasında polis teşkilatlanması tamamlanmadan Antep'te görevlendirilen ilk polisin Bidayet Mahkemesinde bir nevi adli polis olarak görevlendirilmesi, Antep polis tarihi açısından önemli bir husustur.

Antep Bidayet Mahkemesi emrinde 1884-1886 yılları arasında görev yapan polis Osman Efendi, 1887 yılında söz konusu mahkemede müdde-i umumi muavini olarak da görev yaptı. Polisin, müdde-i umumi olarak görevlendirilmesi Osmanlı adli polis tarihi açısından da önemli bir örnektir.

1884'ten 1895'e kadar Antep'te sadece bir polis görev yaptı. 1896'dan itibaren ise Antep polis sayısında artışlar yaşandı. 1895 yılının sonlarına doğru Antep'te yaşanan Ermeni isyanının, 1896 yılı Antep polis mevcudunun artmasında etkili olduğu ifade edilebilir. 1896 yılında Antep'te ilk defa üçüncü komiser rütbesinde polis amirinin görevlendirildiği, bunun dışında önceki yıl görevli olan polis sayısına iki kişi daha ilave olunarak Antep polis sayısının üçe yükseldiği görülmektedir. 1898 yılında Antep polis sayısı dörde çıkmış ondan sonraki yıllar ise iki ve üç olarak devam etmiştir. 1896-1901 yılları arasında Antep'te bir üçüncü komiser görevlendirildi. 1902 yılında ise ilk defa Antep'te üçüncü komiser yerine bir ikinci komiser görevlendirildi. 1903 yılında ise tekrar sadece üçüncü komiser görevlendirilmesine devam edildi. 1908 yılında ise hem ikinci hem üçüncü komiser birlikte görev yaptı. Genel bütçeden Zabtiye Nezaretine ayrılan paylarda zaman zaman artışlar oldu. Bu artışlar, Halep dolayısıyla da Antep polis mevcudunun artmasında olumlu etki sağladığı görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nde, ilk süvari polis bölüğü 3 Eylül 1896 tarihinde İstanbul'da kurulmuş olmasına rağmen Antep'te 1884-1908 yılları arasında süvari polis bölümünün kurulduğuna dair kayda rastlanılmamıştır.

Osmanlı Devleti, polis amiri ihtiyacını bütçe yetersizlikleri nedeniyle açıktan komiserlik uygulamaları ile gidermeye çalıştı. 1903 yılı hariç 1901-1908 yılları arasında Antep'te de açıktan ikinci ve üçüncü komiser rütbesinde polis amirleri görevlendirildiği görülmektedir.

1896-1908 yılları arasında Antep'te görev yapan polislerin hepsinin aynı anda tayini çıkarılmamış, bazen Antep'te en az bir tecrübeli polis amiri bazen de polis bırakılarak kalan memurların tayinleri çıkarılmıştır. Böylece Antep'in emniyet ve asayişinin sağlanmasında herhangi bir zaafiyetin yaşanmasının önüne geçilmeye çalışıldığı ifade edilebilir. Yine Antep'te asayiş ve güvenlik hizmetinin daha iyi ifa edilebilmesi için polis karakolları yapılmıştır. Nitekim Birinci Dünya Savaşı yıllarında da Antep'teki polis karakolları belirli mahallere bakmışlardır.

Anadolu Islahat Komisyonunda görevli Şakir Paşa, Halep'e gelmiş ve kısa süreliğine burada bulunmuştur. Bu esnada Halep vilayetinin Müslim-gayrimüslim nüfus oranları tespit edilmiş ve bu orana göre Halep vilayetinde dört gayrimüslim polis görevlendirmesi gerektiği ifade edilmiştir. Fakat, bu tespitten sonra Halep'te iki gayrimüslim polis görevlendirilmiştir. Bu iki polisten biri 1899'da Antep'te görevlendirilmiştir. Sadece bir yıl Antep'te görevli kalan gayrimüslim polis, 1899 yılı sonunda Antep'ten ayrılmıştır.

Son olarak bu çalışmayla, 1884-1908 yılları arasında Antep polis biriminin tarihsel süreci ele alınarak Antep tarihinin bir noktası daha aydınlatılmaya çalışıldı. Bu çalışmanın, Antep tarihi ve yerel tarih çalışmalarına da olumlu yönde katkı sunması ve bundan sonra Antep Jandarma Teşkilatının ortaya çıkarılmasına örnek teşkil etmesi umulmaktadır.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

- BOA, A.}MKT.MHM., 648-1.
- BOA, A. {DVNSNMH.d...,11-489.
- BOA, C..BH., 29-1376.
- BOA, DH. TMIK.M., 1-52.
- BOA, DH.TMIK.S., 11-81.
- BOA, DH.TMIK.S., 7-62.
- BOA, DH.TMIK.S., 8-3.
- BOA, DH.TMIK.S., 8-82.
- BOA, DH.TMIK.S., 11-2.
- BOA, DH.TMIK.S., 10-40.
- BOA, İ..DH., 179-9764.
- BOA, I.MMS., 63-2988.
- BOA, İ.. ZB.. 1-23.
- BOA İ.. ZB.. 1-39.
- BOA, Y.EE, 112-20.
- BOA, Y. MTV. 151-18.
- BOA, ZB, 2-88.
- BOA, ZB, 426-29.
- BOA, ZB, 426-72.

Salnameler

- Salname-i Vilayet-i Halep, 1295, Def'a 10.
- Salname-i Vilayet-i Halep, 1299, Def'a 12.
- Salname-i Vilayet-i Halep, 1302, Def'a 14.
- Salname-i Vilayet-i Halep, 1303, Def'a 15.
- Salname-i Vilayet-i Halep, 1305, Def'a 16.
- Salname-i Vilayet-i Halep, 1306, Def'a 17.
- Salname-i Vilayet-i Halep, 1307, Def'a 18.
- Salname-i Vilayet-i Halep, 1308, Def'a 19.
- Salname-i Vilayet-i Halep, 1309, Def'a 20.
- Salname-i Vilayet-i Halep, 1310, Def'a 21.
- Salname-i Vilayet-i Halep, 1312, Def'a 22.
- Salname-i Vilayet-i Halep, 1313, Def'a 23.
- Salname-i Vilayet-i Halep, 1314, Def'a 24.
- Salname-i Vilayet-i Halep, 1315, Def'a 25.
- Salname-i Vilayet-i Halep, 1317, Def'a 27.

- Salname-i Vilayet-i Halep, 1318, Def'a 28.
 Salname-i Vilayet-i Halep, 1319, Def'a 29.
 Salname-i Vilayet-i Halep, 1320, Def'a 30.
 Salname-i Vilayet-i Halep, 1321, Def'a 31.
 Salname-i Vilayet-i Halep, 1322, Def'a 32.
 Salname-i Vilayet-i Halep, 1323, Def'a 33.
 Salname-i Vilayet-i Halep, 1324, Def'a 34.
 Salname-i Vilayet-i Halep, 1326, Def'a 35.

Tetkik Eserler

- Alyot, H. (1947). *Türkiye'de zabıta*. Kanaat Basımevi, Ankara.
- Artuk, C. (1980). "İftihar Madalyası", *Bellekten*. C. XLIV(175), Ankara: TTK. Yayınları, 535-537.
- Artuk, İ. (2003). "Madalya", *İslam Ansiklopedisi*. C. 27, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 301-302.
- Artuk, İ. (2007). "Nişan", *İslam Ansiklopedisi*. C. 33, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 154-156.
- Birinci, A. "Türk Emniyet Teşkilatında İlkler", *Polis Bilimleri Dergisi*, C. 1(3), Ankara 1999, 9-16.
- Çabuk, M. (2013). *1875-1925 yılları arasında Adana, Antakya, Antep, Maraş ve Mersin bölgelerinde misyonerlik faaliyetleri ve Ermeni olayları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Çabuk, M. (2018). Amerikan Board Arşivi'ne göre misyonerlerin Adana, Antep ve Maraş'ta Müslüman halka yönelik faaliyetleri, *History Studies*, Volume 10(10), 48-56.
- Dağlı, Y. ve Pehlivanlı H. (1993). *Gazi Ahmet Muhtar Paşa Takvîmü's-sinîn*, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Demir Görür, E. (2018). *Vilayât-ı Sitte Islahatı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Demirel, F. (2010). *Adliye Nezareti kuruluşu ve faaliyetleri (1876-1914)*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Denis, V. (2009). "Eski kumaştan yeni elbise çıkarmak ya da devrimin başlarında Paris polisinin çelişkiler (1789-1792)", (Çev: E. Öktem), *Jandarma ve Polis: Fransız ve Osmanlı Tarihçiliğine çapraz bakışlar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. 118-124.
- Dikici, A. (2006). *İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin iç güvenliği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Doğan, D. M. (1994). *Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Bahar Yayınları.
- Düstur*, Birinci tertip, C. 2.
- Düstur*, Birinci tertip, C. 4.
- Düstur*, Birinci tertip, C. 7.
- Ergin, O. N. (1977). *Türkiye Maarif Tarihi*. C. 1-2, İstanbul: Eser Matbaası.
- Eroğlu, C., Babuçoğlu, M., Köçer M., (2012). *Osmanlı vilayet salnamelerinde Halep*, Ankara: ORSAM Yayınları.
- Gören, H. H. (2018). *Birinci yüzyılında (1839-1938) Türk Polis Teşkilatının tekâmül, teşkilat ve kadro hareketleri*. (Sadeleştiren: Ebubekir Açıkgöz), Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Güran, T. (Tarihsiz). *Osmanlı mali istatistikleri bütçeler 1841-1918*. C. 7, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları.
- Hüseyin Galib (1305). *Kamus-u Hukuk*. İstanbul: Cemal Efendi Matbaası.
- Hüseyin Galib (1307). *Müdde-i Umumi ve muavinleri*. İstanbul: Şirket-i Mürettebiye Matbaası.

- Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi- Asayiş ve kolluk tarihi içerisinde Türk Jandarma Teşkilatı-1.* (2002). Ankara: Jandarma Genel Komutanlığı Yayınları.
- Kozak, Y. (2020). “Maraş Polis Teşkilatı’nın gelişimi (1894-1908)”, *Maraş Araştırmaları I*, İbrahim Solak (Ed.), Konya: Palet Yayınları, 289-303.
- Köksal, A. (2018). “1897 Türk-Yunan Harbi’nde Trabzon Redif Taburları”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*. Trabzon: C. 12(24), 235-268.
- “Müddeiumumi” TDK, Erişim Tarihi: 24.06.2020, <https://sozluk.gov.tr/>
- Okçabol, D. (2016). *Türk Zabıta Tarihi ve teşkilat tarihçesi (Tıpkı Basım)*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Orhan, M. ve Aslan M. (2018). “1889-1920 Arası Antep Polis Teşkilatının genel durumu”, *Tarihten Günümüze Ayıntab-Gaziantep, Uluslararası Gaziantep Sempozyumu Millî Mücadele Döneminde Gaziantep bildiri metinleri kitabı*, Ahmet Gündüz, Murat Çelikdemir, Selim Orsak, Murat Dağ (Ed.), Gazikültür A.Ş., Ankara.
- Özcan, A. (2013). “Zaptiye”, *İslam Ansiklopedisi*. C. 44, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 128-130.
- Özel, Ş. A. (2019). *Türk Polis Teşkilatı’nın gelişiminde Batı’nın etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ordu: Ordu Üniversitesi.
- Özlu, Z. (2015). *Cenûbda Bir Şehr-i Medeniyet: Behisni(Bethesna-Besni)*, Gaziantep Üniversitesi Basımevi, Birinci Baskı, Gaziantep.
- Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. II, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- “Polis” , TDK, Erişim Tarihi: 23.04.2020, <https://sozluk.gov.tr/>
- Sağlam, M. H. (2010). *Tertip Düstur Kılavuzu*. I, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Sönmez, A. (2005a). “Polis Meclisinin kuruluşu ve kaldırılışı (1845-1850)”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*. C. 24(37), Ankara, 259-275.
- Sönmez, A. (2005b). *Zabtiye Teşkilatı’nın kuruluşu ve gelişimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Sönmez, A. (2007). "Osmanlı Devleti’nde iç güvenliğin dönüşümü, Zaptiye Teşkilatından Jandarmaya", *Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu İCANA*, S 38. Vol. 6, 2855-2864.
- Sönmez, A. (2009). “Jandarma Teşkilatının kuruluş sürecinde Baker Paşa’nın rolü”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, C. 5(11), 163-173.
- Subaşı, E. (2018). “Kapitalizmin şafağında: kent, polis ve güvenlik”, *Kent Araştırmaları Dergisi*. C. 9(23), İstanbul, 113-133.
- Şahin, E. (2004). “Türk Zabıta yapılanmasının tarihi gelişimi”, *Polis Dergisi*. S. 38, Ankara: EGM Yayınları, 91-198.
- Şahin, E. (2012a). *Türk polisinden seçkin biyografiler*. C. 1, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Şahin, E. (2012b). *Türk polisinden seçkin biyografiler*. C. 2, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Şahin, E. (2013). *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e gayrimüslim polis biyografileri*, C. 2, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Şahin, E., Kul, M. (2005). *Geçmişin Günümüze Atlı Polis Birlikleri*, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları.
- “Vuku’at-ı Gayrı Resmîye”, Takvim-i vekâyi, Def’a 332, sene 1263.
- “Vuku’at-ı Gayrı Resmîye”, Takvim-i vekâyi, Def’a 337, sene 1263.
- “Vuku’at-ı Gayrı Resmîye”, Takvim-i vekâyi, Def’a 348, sene 1263.
- “Vuku’at-ı Gayrı Resmîye”, Takvim-i vekâyi, Def’a 420, sene 1266.
- Tongur, H. (2016). *Türkiye’de genel kolluk teşkil ve görevlerinin gelişimi*. Ankara: Polis

Akademisi Yayınları.

Tunç, Z.; Töre, R.; Öztürk, H; Türkaslan, B.K.; Akıl, U. (2012a). *Türk polisinden seçkin biyografiler*. C. 4, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları.

Tunç, Z.; Töre, R.; Öztürk, H; Türkaslan, B.K.; Akıl, U. (2012b). *Türk polisinden seçkin biyografiler*, C. 5, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları.

Türk Tarih Kurumu, Erişim Tarihi: 21.02.2021, <https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/>